

8. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия / Х. Ортега-и-Гассет. – М.: Наука, 1991. – 408 с.
9. Рорти Р. Философия и зеркало природы / Р. Рорти. – Новосибирск, 1997. – 320 с.
10. Юм Д. Трактат о человеческой природе / Д. Юм // Соч. В 2-х т. – М.: Мысль, 1965. – Т.1. – С.7–480.

References

1. Gaydenko P. P. Evolyutsiya ponyatiya nauki / P. P. Gaydenko. – М.: Nauka, 1980. – 240 s.
2. Dekart R. Rassuzhdeniya o metode / R. Dekart // Sochineniya v 2-kh tomakh. – М.: Mysl', 1989. – Т.1. – С.250–296.
3. Kryms'kyu S. B. Zapyty filosofsk'kykh smysliv / S. B. Kryms'kyu. – К.: PARAPAN, 2003. – 240 s.
4. Lapshin I. I. Filosofiya izobreteniya i izobreteniya v filosofii / I. I. Lapshin. – М.: Labirint, 1999. – 399 s.
5. Lukashevich V. K. Filosofiya i metodologiya nauki / V. K. Lukashevich. – Minsk: Sovrem. shk., 2006. – 320 s.
6. Mamardashvili M. K. Filosofskiy chteniye / M. K. Mamardashvili. – Spb.: Azbuka-klassika, 2002. – 832 s.
7. Mikeshina L. A. Filosofiya poznaniya. Problemy epistemologii gumanitarnogo znaniya / L. A. Mikeshina. – М.: «Kanon+» ROOI Reabilitatsiya», 2009. – 560 s.
8. Ortega-i-Gasset Kh. Chto takoye filosofiya / Kh. Ortega-i-Gasset. – М.: Nauka, 1991. – 408 s.
9. Rorti R. Filosofiya i zerkalo prirody / R. Rorti. – Novosibirsk, 1997. – 320 s.
10. Yum D. Traktat o chelovecheskoy prirode / D. Yum // Soch. V 2-kh t. – М.: Mysl', 1965. – Т.1. – С.7–480.

Ivanova N. V., PhD, Associate Professor, Head of Department «Preschool education» of Lutsk Pedagogical College, doctoral student of the department of philosophy and sociology, South Ukraine National Pedagogical University (Ukraine, Odessa), iva_chumbas@mail.ru

Creative thinking in the strategies of sociocultural and methodological reflections

The article shows that an important factor in the study of nature in the development of science and philosophy is a way of thinking that is formed on the basis of active intelligent (intellectual) activities. Productive thinking is determined by its methodological content, intellectual and epistemological status which gives consistency and richness of cognitive and rational activities. Method, the article substantiates, is the categorization feature of modern European science, rational cognition and thinking. The method associates conceptual form of the canon and the organ of thinking, style and approach to the research process, the categorial system, paradigms and scientific programs. It is emphasized that rational thinking as a strategy of science and culture of the modern era is under the influence of different by character factors: socio-cultural, value, economic, political. To explain the process of formation of thinking the author uses skepticism phenomenon that in the history of philosophy exercised an important influence on the development of creative thinking in different spheres of social and cultural activities.

Keywords: rationality, method, thinking, culture, science, perception, skepticism, empiricism.

Иванова Н. В., кандидат философских наук, доцент, заведующая отделением «Дошкольное воспитание», Луцкий педагогический колледж, докторант кафедры философии и социологии, Южноукраинский национальный педагогический университет им. К. Д. Ушинского (Украина, Одесса), iva_chumbas@mail.ru

Креатив мышления в стратегиях социокультурных и методологических рефлексий

Показано, что важным фактором изучения природы в процессе развития науки и философии является мышление, которое формируется на основании активной разумной (интеллектуальной) деятельности. Продуктивность мышления определяется его методологическим содержанием, интеллектуальным и эпистемологическим статусом которого придает последовательность и содержательность познавательно-рациональной деятельности. Метод, подчеркивается в статье, является категоризационной характеристикой современной науки, рационального познания и мышления. Метод ассоциирует концептуальные формы канона и органа мышления, стиля и подхода в исследовательском процессе, категориального строя, парадигм и научных программ. Подчеркивается, что рациональное мышление как стратегия науки и культуры эпохи Модерна осуществляется под влиянием разных по характеру факторов: социокультурных, ценностных, экономических, политических. Для объяснения процесса формирования мышления автор использует феномен скептицизма, который в процессе истории развития философии осуществлял важное влияние на становление творческого мышления в разных сферах социокультурной деятельности.

Ключевые слова: рационализм, метод, мышление, культура, наука, познание, скептицизм, эмпиризм.

***

УДК 94:334.712(450)«14/16»

Кушнарьюва М. Б.,
кандидат философських наук, доцент,
Міжнародний науково-технічний університет
ім. академіка Юрія Бугая (Україна, Київ),
mkusznarjova@yahoo.com

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕХОВОГО УСТРОЮ В ІТАЛІЙСЬКИХ МІСТАХ РАНЬОГО РЕНЕСАНСУ

Особливості цехового устрою в італійських містах раннього Ренесансу аналізуються з огляду на характерний для італійських земель того часу міський поліцентризм. Співставлення кількості ремісничих цехів у різних містах, часу їх виникнення, причин таких часових та кількісних розбіжностей, порівняння вимог до особи, що виявила бажання стати членом цеху, цехових статутів, ролі та значення цехів у процесі управління містом, а також характеру взаємозв'язків цехів та міської влади в різних містах створюють підстави для висновку про неоднорідний характер цехових інститутів. Доба цехів як джерела більш-менш значного впливу на політичне життя у переважній кількості італійських міст була відносно нетривалою.

Ключові слова: Ренесанс, Італія, міста, ремесло, цехи, цехові статуту.

Сучасна доба глобалізації, транснаціональних корпорацій, надприбутків та наукомістких технологій робить поняття середньовічного ремісничого цеху відверто архаїчним і навіть нецікавим. Втім, те, що цехове виробництво – це певна стадія у формуванні промислового виробництва, ні в кого не викликає ніяких сумнівів. У радянській, а, враховуючи високий ступінь інерційності, то і в пізнішій історіографії сформувалося надзвичайно стійке уявлення про те, що цехова організація спричиняла «жорстку регламентацію виробництва», отже, цехи «гальмували розвиток виробництва та прогресивних виробничих відносин». Здається, на це уявлення не впливають ані політичні, ані соціальні, ані історіографічні зміни. Причому йдеться про будь-які цехи у будь-якій країні та у будь-який період середньовіччя. Питання або й сумніви викликає і сам ступінь узагальнення. Згадане уявлення, безперечно, змінюється, але надто вже поволі. До того ж, подібне узагальнення за умов теперішнього стану суспільно-історичних досліджень виглядає навіть некоректним. Особливо некоректним воно видається стосовно Італії доби середньовіччя та Ренесансу, адже економічна, соціальна та політична ситуації в італійських землях були надто специфічними, що підтверджують рівень розвитку виробництва, зовнішньої торгівлі, банківської справи, виникнення та утвердження комунальних інститутів. Отже, спроба розглянути особливості цехового устрою, його функціонування та, виходячи з сучасного стану досліджень подібної проблематики, з'ясувати його роль у винятковому розвитку італійських земель XIII–XV ст. є науково виправданою.

Проблема ремісничого виробництва у європейському середньовіччі є дуже своєрідною насамперед через те, що для, зокрема, радянської історичної науки вона проблемою взагалі не була. Це характерно для всієї магістральної лінії історичних досліджень, що сформувалася у радянський період; за авторитетним свідченням Л. М. Баткіна, у СРСР «бути медієвістом зазвичай означало досліджувати поземельні економічні відносини» [1, с. 74]. Це повною мірою стосується італійського ренесансного ремісничого виробництва та пов'язаних з ним питань. Упродовж радянського періоду зазначені питання розглядалися виключно В. І. Рутенбургом, М. П. Соколовим щодо Венеції, почасті Н. А. Бортником – відповідно до кола інтересів вченого – стосовно Риму та Л. О. Котельниковою

здебільшого опосередковано, у зв'язку зі згаданими «поземельними відносинами». Вже «під завісу» радянського періоду з'явився дисертаційне дослідження учня А. Я. Гуревича Д. Е. Харитоновича, яке згодом знайшло своє продовження в інших статтях цього автора. Як не дивно, на цьому перелік можна вважати вичерпаним. У загальноєвропейському контексті про деякі особливості розвитку цехового ремісничого виробництва в Італії згадували автори праць узагальнюючого характеру, зокрема, В. В. Стоклицька–Терешкович, хоча, з огляду на певні особливості цехового устрою італійських ренесансних міст «класичними» вважалися цехи міст Франції та Нідерландів, відповідно, європейське цехове виробництво розглядалося здебільшого саме на їх прикладі. Взагалі, якщо йдеться про узагальнюючі роботи, в яких висвітлюються питання цехового устрою, то не є архаїзмом згадка про фундаментальну працю М. М. Ковалевського, яка, хоч і вийшла друком на початку ХХ ст., але навіть зараз вражає як кількістю використаного матеріалу, так і ступенем його обробки, особливо за відсутності чогось кращого і новішого.

У пострадянські часи ситуація дещо змінилася. За останні двадцять років завдяки поширенню і надзвичайній популярності підходу, відомого як «історія повсякденності», з'явилися праці, автори яких аналізують не стільки організацію виробництва та особливості діяльності італійських цехів як таких, скільки світогляд, побут, звички людей, у той чи інший спосіб з ними пов'язаних. Такими є, зокрема, праці А. Д. Ролової, І. О. Краснової. На особливу увагу заслуговує колективна тритомна монографія «Город в средневековой цивилизации Западной Европы» (М., Наука, 1999–2003).

Середньовіччя, як і Ренесанс, стали об'єктами уваги дослідників, як відомо, у другій половині ХІХ ст. Біля витоків дослідження італійських цехів – робота Альфреда Дорена, яка вперше вийшла друком німецькою мовою на початку ХХ ст., але отримала друге життя з виходом італійського перекладу у 1940 р. і не втратила свого значення дотепер. За століття, що сплигло, італійськими та, ширше, західноєвропейськими та американськими вченими створений грандіозний масив дослідницької літератури, присвячений проблемі цехового устрою італійських міст.

Джерелами для вивчення цехового устрою італійських міст, особливостей виробництва та взаємодії цехів, влади та ремісників є насамперед статути цехів. Велика частка їх, пов'язана з найбільшими на ті часи містами, є опублікованою. Відомості про ті чи інші сторони італійської цехової організації містяться також у інших матеріалах, зокрема, хроніках, щоденниках сучасників, законодавчих документах доби тощо.

Вважається, що одними з перших в італійських землях ремісничі цехи, або, як їх називали в різні періоди в різних містах, *fraglie*, *misterie*, *scuole*, *societa*, *arte* у другій половині ХІІ ст. виникли у Венеції, Пістої та Флоренції (Калімала). У ХІІІ ст. цехи починають з'являтися в усіх поселеннях, які претендували на роль міста. Тому в кінці ХІІІ – на початку ХІV ст. у відносно невеликих по тих часах і за тими італійськими мірками містами існувала вже помітна, загалом співставна кількість цехових організацій: в Падуї – 36, в Орв'єто – 25, у Болоньї – 32, у Феррарі – 25, у Перуджі і Вероні – по 40, втім, у великій Генуї цехів було так само близько 40. «З великим відривом лідирує»

Венеція, в якій цехів налічувалося понад 100 [14, с. 243]. Прикметною є ситуація в Римі та Пізі. З точки зору кількості цехів ці міста є відвертими «аутсайдерами», маючи кожне всього понад 10 цехів, але ставити знак рівняння між цими двома містами в контексті ХІІІ–ХІV ст. неможливо: Рим, в якому у ХІІ ст. існувала заборона папи Римського на створення цехів [2, с. 40–41] і який у ХІV ст. великою мірою через перебування папської курії у Авіньйоні був занедбаним і недолугим містечком, що нагадувало більше село, в центрі якого стирчали напівзруйновані мармурові будівлі, не можна порівнювати з Пізою, яка в ті часи була центром заморської торгівлі, відтак мала дуже жвавий порт і безліч іноземних купців.

Але кількість цехів, як і час виникнення, дають уявлення тільки про один бік цього явища. Зокрема, у випадку Венеції – велика кількість не зумовлює великий вплив на внутрішню та зовнішню політику міста, у випадку Падуї, Пістої та Болоньї – ранній час виникнення так само не свідчить про те, що цехи стали помітною силою в місті.

Багато важили різні в кожному місті обставини, що склалися внаслідок дії найрізноманітніших чинників, аж до географічних у випадку Мілана. Місто виконувало роль неофіційного замка (чи воріт) півострова: будь-кому, хто переходив Альпи з більш–менш войовничою метою, треба було заволодіти, а набагато далекоглядніше – заручитися підтримкою чи принаймні нейтралітетом Мілана. Звідси – винятковий рівень розвитку зброярської справи [9, с. 68]. Представники верстви великих землевласників порівняно рано (у першій половині ХІ ст.) починають обласшовуватися у місті, а «тираноподібні» правителі міста (делла Торре, Вісконті, Сфорца) були зацікавлені у багатих мешканцях, тому не втручалися у справи ремісничого виробництва, хоча комунальному устрою, до встановлення якого свого часу доклалися цехи, поклали край. Тому й відбулося розмежування сфер впливу: зовнішні політичні контакти визначали правителі, внутрішні – знаменита Креденца, яка хоча й виникла наприкінці ХІІ ст., тобто майже на століття раніше від подібних утворень в інших містах, але впливовою силою в питаннях політичних вже з середини ХІІІ ст. не була [15, с. 57]. Приблизно те саме стосується інших пов'язаних з Міланом міст – Кремони, Бергамо тощо.

В Сієні, навпаки, земельна аристократія лангобардського та франкського походження, оскільки її не знущували, не банітували так тотально, як у Флоренції і не змушували переходити до середньої верстви (пополанства), набагато довше і сильніше, ніж в інших містах північної та середньої частини півострова трималася за свою виключність. Суто лицарська ідентичність в Сієні зазнала цікавих метаморфоз: не бажаючи зливатися з торговельно–ремісничими колами, аристократія сама прибрала до рук комерційну, особливо банківську справу, розвиваючи її переважно у рамках певних родин. Банківська справа вважалася найприйнятнішою, великою мірою через «неручний» характер праці, саме тому настільки болісним був резонанс, спричинений колапсом найбільших сієнських банків (Бонсіньйорі, Толомеї, Малавольті) наприкінці ХІІІ – на початку ХІV ст.

Ремісничі об'єднання Сієні регулювали життя своїх членів, виконуючи на рівні міської влади в крашому випадку консультативну (дорадчу) роль. Міська влада, яку реалізовували знову–таки представники певних родин,

дуже пильно стежила за цеховим ремеслом, виробництвом та цінами: щоб запобігти можливій монополізації та пов'язаному з нею підвищенню цін, торговцям зерном та пекарям взагалі було заборонено утворювати якісь організації на кшталт цехів, діяльність цеху м'ясників наприкінці XIII – на початку XIV ст. забороняли та знову дозволяли [11, с. 209–210]. Показовим є факт виселення у 1309 р. з центральної частини міста ремісників певних спеціальностей (шкіряників, цирульників, торговців сіном, м'ясом, шкірою) суто з естетичних та «ароматичних» міркувань [16, с. 19] та перемога міщан над шкіряниками у конфлікті 1315 р. [11, с. 214–215], що було би просто неможливим у інших містах регіону.

Згадана Піза відрізняється тим, що до другої половини XIII ст. з десяти цехів три найвпливовіші були результатом об'єднання купців сухопутної та морської торгівлі, а також тих, які торгують вовною (куди ж без неї!) [17, с. 260], що було зумовлено як заморською (Левант), так і внутрішньою (апенінською) торгівлею. Принцип – дуже своєрідний, мало не профетичний, враховуючи розробки сучасної геополітичної думки з її ідеями телурократії і таласократії. Ремесло у Пізі порівняно з торгівлею мало підпорядкований характер, тому ремісничі цехи у часи комуни (к. XI – XIV ст.) на справи міста впливали мало, а після завоювання Пізи Флоренцією на початку XV ст. вони взагалі були приєднані до відповідних флорентійських, відновивши свою самостійність тільки у 60–х рр. XV ст. [14, с. 250].

Болонья вже у першій половині XIII ст. могла хизуватися перед іншими містами своїми пололанськими досягненнями на кшталт статутів цехів та об'єднань цехів, «Райським актом», тощо, але офіційне визнання виключного статусу Мерканції (купецтво) та Камбіо (мінняли), що проявилось у виведенні їх з-під керівництва комуни, мало негативний вплив, послабивши позиції решти цехів, що згодом (на початку XIV ст.) призвело до встановлення синьйоріального правління та втрати цехами решток політичних прав. Але й до того міська влада проводила активну регуляторну політику, встановлюючи ціни на найнеобхідніші предмети, запобігаючи спробам монополізації та спекуляції.

Зовсім іншою була ситуація у Венеції. Місто тримало незаперечну першість як щодо часу виникнення цехів (вже у 1143 р. дож визначав порядок участі в урочистостях з нагоди свята Введення Богородиці до храму членів різних цехів [4, с. 57]), так і, як зазначалося раніше, щодо їх кількості внаслідок виняткової глибини спеціалізації. Ремісники деяких професій не мали своїх цехів у Венеції через особливості праці та найму (серед інших матроси та солевари), але не було у Венеції також і цехів купців та мінял, наявність яких була характерною для переважної більшості італійських міст. Позаяк джерелами багатства венеціанської патриціанської верхівки (яку можна розглядати як неофіційне корпоративне об'єднання) були торгівля та банківська справа, то ця ж верхівка виконувала функції таких цехів шляхом власного домінування.

Венеція особливо виділяється на тлі інших міст і ступенем контролю держави (міста) над виробництвом та життям ремісників. Свідченням цього є хоча би традиція присяги ремісників міській владі та постійне залучення цехів до виконання найрізноманітніших громадських робіт на громадських засадах, зокрема, ремонтування кораблів, або зведення громадських будівель, або вироблення

зброї для потреб міста, або догляд за кораблем дожа «Буцентавр», або проведення ремонтних робіт у палаці дожа тощо. Або здійснення грошових внесків. Становище венеціанських цехів в місті можна охарактеризувати як безправне. За висновком М. П. Соколова, право у венеціанських цехів було лише одне: вітати дожа з нагоди його інтронізації [8, с. 40–41].

Однак, позбавивши прав, місто забезпечило підтримку. Міська влада проводила жорстку протекціоністську політику, стимулюючи експорт і усіяко ускладнюючи імпорт, у такий спосіб створюючи монополію (в реаліях XIV–XV ст.) для власних виробників та забезпечуючи їм величезні за тими часами ринки збуту. Особливо це стосувалося суто «венеційських» ремесел, зокрема, складувано було заборонено працювати поза Венецією, але водночас заборонялося продавати у Венеції скло, зроблене деінде [12, с. 47]. Під особливим контролем міська влада тримала виробників життєво важливих для міста продуктів – хліба та м'яса. Під контролем цехів перебували лише соціальні та деякі релігійні аспекти життя ремісників.

Відомо, що влада у Венеції належала Великій Раді, до складу якої входили виключно представники патриціанських родин, які обирали з-поміж себе дожа і які складали приблизно 5% населення міста [12, с. 34]. До них наближалися громадяни (cittadini), які займалися торгівлею, але в жодному випадку не повинні були працювати руками, і які складали від 5 до 8% населення. Ремісники (popolani) були нижчою верствою населення Венеції, яку було усунуто від влади, і якщо питання про більш-менш чітку межу між грандами та пополанами у Флоренції стоїть для дослідників по сей день [5, с. 103], то стосовно Венеції воно не стояло ніколи.

Південь Італії дає приклад зовсім іншого роду. Слабкі (порівняно з північними територіями) міста і утвердження монаршої влади уможливили дуже простий і відтак дуже прозорий спосіб керівництва ремісничим виробництвом – шляхом імператорських розпоряджень: у 1232 р. Фрідріх II наказував, щоб «ніхто у нашому королівстві не виробляв золотих виробів, які містять менше ніж вісім унцій золота на фунт, та срібних виробів, які містять менше одинадцяти унцій срібла на фунт... щоб наші бальї встановили чіткі розміри оплати праці робітників, збирачів урожаю та подібних людей... щоб ніхто не вчив медицині чи хірургії будь-де крім Салерно і приймав звання магістра не раніше, ніж його перевірять вірні люди та мігістри цієї спеціальності» [7].

Найбільшого впливу на міське життя ремісничі цехи досягли у Флоренції. Саме це місто стало у XIII ст. прикладом виняткового розвитку саме виробничого підприємництва, що, на відміну від торгівлі (Венеція) чи банківської справи (Сієна), за означенням потребувало участі великої кількості людей різних спеціальностей та різної кваліфікації, що, у свою чергу, визначало інфраструктуру міста, особливості його організації. Це, у свою чергу, призвело до того, що традиційна суспільна ієрархія, що базувалася на принципі володіння землею, у Флоренції, на відміну, наприклад, від згаданої Сієни, втрачала актуальність. «Нові основні» соціальні класи хотіли почуватися сильнішими, тому об'єднувалися в цехи, та жадали брати участь у визначенні шляху держави, тому формували «під себе» систему управління. 1267 рік (створення колегії 14 «добрих людей»),

1282 (створення інституту пріорату) та 1293 (прийняття «Настанов справедливості») стали етапами на шляху усунення від влади у Флоренції грандів або рицарів (тобто, нероб) на користь виключно членів цехів (тобто тих, хто у будь-який спосіб працює). До спеціальних сумок для голосування вкладалися прізвища тільки особи, що була членом цеха. Відтак той, хто хотів почуватися повноправним громадянином міста, мати право обирати чи бути обраним, повинен був бути членом якогось цеха.

Флорентійській цеховій спільноті до стану «concordia optima» було далеко, оскільки традиція, що складалася в Європі впродовж на той час останніх років 800 чи більше, попри зміни в економіці та суспільстві продовжувала складно ставитися до ручної праці і так само продовжувала ієрархізувати матеріали для цієї праці («більш шляхетні» та «менш шляхетні»), зрештою, певні цехи були багатшими, а певні – біднішими. Тому статус цехів не був однаковим, були старші та молодші (за «Настановами справедливості») або старші, середні та молодші (за пізнішою традицією). Старші цехи брали участь у виборах пріорів міста, всі – у виборах синдиків.

Свідченням вступу особи до певного цеху було занесення її прізвища до цехового матрикулу. Тільки для вступу до цеху суддів і нотаріусів та до цеху лікарів із зрозумілих причин бажаний повинен був скласти іспит та мати відповідну освіту. Для вступу до решти цехів, як не дивно, потрібно було лише бажання того, хто хоче вступити, та його готовність виконувати цехові правила. Кваліфікація, навички претендента, а також наявність у нього намірів постійно працювати у відповідній галузі значення не мали [14, с. 254].

Цех лікарів, аптекарів та торговців прянощами (*Arte dei medici, apothecari e speziali*) належав до «старших» цехів. Представники його «титульної» професії не працювали руками, тому всередині цеху були постійні чвари між лікарями (тими, що дивляться (оглядають хворого), думають та говорять, тобто ставлять діагноз та призначають лікування), хірургами, аптекарями та дантистами, які працювали саме руками, хоча й виконували, здається, ту саму функцію – дбали про здоров'я громадян, та цирюльниками, які так само були підпорядковані згаданому цеху.

В тогочасних аптеках не тільки виготовляли ліки, а й продавали інші товари, серед яких були пігменти, що їх привозили їх з найрізноманітніших більш або менш віддалених земель торговці прянощами (члени того самого цеху!), а використовували їх у своїй роботі художники, та книжки, саме тому, за найпоширенішою версією, членами цеху лікарів, аптекарів та торговців прянощами в різні часи були Данте, Леон Батіста Альберті, Маттео Пальмієрі, Антоніо Бенів'єні, Марсіліо Фічіно [18, с. 266], які безпосередньо не займалися ані медичною практикою, ані торгівлею.

Н. Мак'явеллі у своїй «Історії Флоренції» занотував, що у 1267 році цехів «спершу було дванадцять, сім старших і п'ять молодших Але потім число молодших зросло до чотирнадцяти, отже, всього їх стало, як і нині, двадцять один» [6, с. 64]. «Нині» – це 1520-ті рр., тобто, хоча від 1267 року сплило майже 250 років, цехова організація флорентійського люду залишилася незмінною. Не змінювався й започаткований «Настановами справедливості» перелік цехів [10, с. 562], якого, до речі, жорстко дотримувалися тогочасні автори, яким з різних

причин треба було перерахувати флорентійські цехи. Але ремісничих спеціальностей у Флоренції було набагато більше, ніж 21. У який же спосіб їхні представники брали участь у політичному житті, виконанні адміністративних функцій тощо?

Характерною особливістю тодішнього ремісничого виробництва була поглиблена спеціалізація. Всі ці причини призвели до прикметного розмаїття ремесел, яке тяжіло до нескінченності. Зокрема, у Флоренції працювали представники таких «екзотичних» з нашої точки зору професій, як золотильники пір'я, виробники струн для музичних інструментів, виробники жіночих покривал, виробники воскових фігур тощо. Для того, щоб залишити за членами таких невеликих цехів можливість брати участь у політичному житті та управлінні містом, але не змінювати істотно систему виборів представників до урядових органів, що складалася, ці невеликі цехи «чпляли» (підпорядковували) до потужніших, у той чи інший спосіб пов'язаних з ними, цехів: «Коли виник поділ на цехи, виявилось, що численні ремесла, де ремісникиють дрібний люд і підла чернь, свого цеху не здохули, їх підгорнули під себе ті цехи, до яких стояв ближче їхній промисел» [6, с. 129]. Так виникло явище підпорядкованих цехів (*sottoposti*). Наприклад, виробники капелюхів, беретів, жилетів, панчо, матрасів були підпорядковані цеху Пор Санта Марія (Сета), торговці рибою та власники таверн – цеху м'ясників, виробники поясів та колетів – цеху шевців, виробники ножів, уздечок, чепраг – цеху ковалів (втім, у виробників зброї був власний окремий цех), ювеліри – цеху торговців шовком Пор Санта Марія.

Цехи у Флоренції відігравали велику роль у громадському та політичному житті міста, але місто теж не можна вважати виключно об'єктом впливу. Сформовані за безпосередньої участі цехів органи влади упродовж свого функціонування вирішували питання, зокрема, дозволу чи заборони існування певних цехів (згадаймо хоча б повстання чомпі!) та навіть роботи майстерень, особливо коли час був неспокійним: «Вранці 2 квітня [1381 р. – авт.] наші синьйори видали наказ про те, що усі купці та ремісники повинні відкрити майстерні і займатися їхнім ремеслом чи торгівлею» [13, с. 440]. Судячи з флорентійських хронік тих часів, ця чи протилежна міра (вимога закрити майстерні) були широко вживаними. Як і в інших містах, флорентійська влада тримала під контролем питання, пов'язані з забезпеченням міста хлібом, забороняла торгівлю у певних місцях, покладала на певні цехи обов'язок, щоправда, почесний, дбати про зведення певних громадських будівель, тощо.

Отже, навіть такий стислий огляд дає можливість зробити висновок про досить високий ступінь різноманіття організаційно-правових аспектів існування цехових організацій в італійських містах XIII–XIV ст. Що стосується внутрішнього життя цехів, то в різних містах його основні параметри загалом залишаються тими самими, амплітуда варіацій є відносно невеликою. Зокрема, бажаний вступити до будь-якого цеху мав заплатити певну, відносно невелику суму грошей, в деяких цехах бажаний повинен був скласти екзамен, по вступі ця людина брала участь у виборах цехових консулів, синдиків, скарбників, кількість посад і термін повноважень відрізнялися в різних цехах в різних містах відповідно до місцевої специфіки, але «набір» посад був

майже стандартним, а термін повноважень коливався від 2 місяців до року.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що, хоча, як було зазначено вище, роль і значення цехів були різними в різних містах, загалом в італійських містах доби Ренесансу цехи не грали важливої ролі як в організації виробництва, так і у функціонуванні інститутів влади, за виключенням Флоренції. Стосовно цехів міська влада виконувала контролюючі та засадничі функції, визначаючи ціни, дозволяючи чи забороняючи як існування певного цеху, так і роботу майстерень. Цехи, за винятком дуже невеликого кола питань, пов'язаних з відвертим порушенням норм якості, не втручалися в роботу окремих майстерень, залишаючи вирішення виробничих питань на розсуд майстрів. Проте вони виконували регулюючу функцію, плекаючи у своїх членах певного духу корпоративізму, єднання, відчуття громади, самий факт належності до якої вже був по тих часах «єдиним засобом самозбереження та захисту» [3, с. 67], якщо не брати до уваги релігію. Об'єднання за професійною ознакою опосередковано передбачало поділ загалом строкатої та аморфної маси населення на більш-менш чіткі групи, що істотно полегшувало керівництво містом. Це спонукало міську владу – у своїх інтересах – ставитися до цехів загалом позитивно: вони полегшували їй життя.

Утім, доба цехів як джерела більшого чи меншого впливу на політичне життя міста в Італії була відносно нетривалою. Як було зазначено, цехи тут почали з'являтися у XII – на початку XIII ст., а вже наприкінці XIV ст. вони поступово втрачають владу. Формально цехи існували і в XVII–XVIII ст., але вони були в цей час радше даниною традиції, ніж реальною силою.

Список використаних джерел

1. Баткин Л. М. Пристрастия. Избранные эссе и статьи о культуре / Л. М. Баткин. – М.: ТОО «Курсив–А», 1994. – 288 с.
2. Бортник Н. А. Социальный облик средневекового Рима (по данным переписи римского населения 1527 г.) / Н. А. Бортник // Средние века. – 1961. – Вып. 19. – С. 203–220.
3. Грацианский Н. Парижские ремесленные цехи в XIII–XIV ст. / Н. Грацианский. – Казань, 1911. – 347 с.
4. Ковалевский М. М. Экономический рост Европы до возникновения капиталистического хозяйства. В 3-х тт. Т.3. Цеховое хозяйство в средние века / М. М. Ковалевский. – М., 1903. – 434 с.
5. Краснова И. А. Пополаны и гранды во Флоренции / И. А. Краснова // Город в средневековой цивилизации Западной Европы. Т.3. Человек внутри городских стен. Формы общественных связей. – М.: Наука, 2000. – С. 100–112.
6. Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки / Н. Мак'явеллі // Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець / Пер. з іт. А. Перапа. – К.: Основи, 1998. – С. 1–391.
7. Рикардо из Сан–Джермано. Хроника / Восточная литература [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/rus17/Riccardo_St_Germano/pred.phtml?id=1778.
8. Соколов Н. П. Венецианские цехи в XIII – XIV ст. / Н. П. Соколов // Средние века. – 1959. – Вып. 15. – С. 31–50.
9. Стоклицкая–Терешкович В. В. Основные проблемы истории средневекового города X–XV вв. / В. В. Стоклицкая–Терешкович. – М.: Изд-во соц-эк. лит-ры, 1960. – 350 с.
10. Установления справедливости // Хрестоматия памятников феодального государства и права Европы. – М.: Гос. изд. юр. лит., 1961. – С. 561–574.
11. Bowsky W. M. A Medieval Italian Commune: Siena Under the Nine, 1287–1355 / W. M. Bowsky. – University of California Press, 1981. – 327 p.
12. Brown P. F. Art and Life in Renaissance Venice / P. F. Brown. – N.Y., Prentice Hall, 1997. – 176 p.
13. Diario d'anonimo fiorentino dall'anno 1358 al 1389 // Cronache dei secoli XIII e XIV. Firenze, 1876. – P. 293–481.

14. Goldthwaite R. A. The Building of Renaissance Florence / R. A. Goldthwaite. – John Hopkins University Press, 1982. – 459 p.
15. Najemy J. M. Guild Republicanism in Trecento Florence: The Successes and Ultimate Failure of Corporate Politics / J. M. Najemy // American Historical Review. – Vol. 81. №1 (February, 1979). – P. 53–71.
16. Nevola F. Siena: Constructing the Renaissance City / F. Nevola. – London–New Haven: Yale University Press, 2007. – 320 p.
17. Nicholas D. M. The Growth of the Medieval City: From Antiquity to the Early Fourteenth Century / D. M. Nicholas. – Routledge, 2014. – 432 p.
18. Staley Ed. The Guilds of Florence / E. Staley. – 1906. – 622 p.

References

1. Batkin L. M. Pristrastiy. Izbranny esse i statyi o culture / L. M. Batkin. – M.: TOO «Kursiv–A», 1994. – 288 s.
2. Bortnik N. A. Socialny oblik srednevekovogo Rima (po dannym perepisi rimskogo naselenia 1527 g.) / N. A. Bortnik // Srednie veka. – 1961. – Vyp. 19. – S. 203–220.
3. Graziansky N. Parizhskie remeslennye zehi v XIII–XIV st. / N. Graziansky. – Kazan, 1911. – 347 s.
4. Kovalevsky M. M. Ekonomichesky rost Evropy do vozniknoveniy kapitalisticheskogo hozyaystva. V 3–h tt. T.3. Cehovoy hozyaystvo v srednie veka / M. M. Kovalevsky. – M., 1903. – 434 s.
5. Krasnova I. A. Popolany i grandy vo Florenzi / I. A. Krasnova // Gorod v srednevekovoy zivilizatsii Zapadnoy Evropy. T.3. Chelovek vnutri gorodskih sten. Formy obshchestvennyh svyazey. – M.: Nauka, 2000. – S. 100–112.
6. Makiavelli N. Florentiyski hroniky / N. Makiavelli // Makiavelli N. Florentiyski hroniky. Derzhavec / Per. z it. A. Perepadya. – K.: Osnovy, 1998. – S. 1–391.
7. Riccardo iz San–Dzhermano. Hronika / Vostochnaya literatura [Elektronny resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.vostlit.info/Texts/rus17/Riccardo_St_Germano/pred.phtml?id=1778.
8. Sokolov N. P. Venezianskie zehi v XIII–XIV st. / N. P. Sokolov // Srednie veka. – 1959. – Vyp. 15. – S. 31–50.
9. Stoklizkaya–Tereshkovich V. V. Osnovnye problem istorii srednevekovogo goroda X–XV vv. / V. V. Stoklizkaya–Tereshkovich. – M.: Izd–vo soz.–ek. lit.–ry, 1960. – 350 s.
10. Ustanovleniy spravvedlivosti // Hrestomatiy pamyatnikov feodalnogo gosudarstva i prava Evropy. – M.: Gos. izd. jur. lit., 1961. – S. 561–574.
11. Bowsky W. M. A Medieval Italian Commune: Siena Under the Nine, 1287–1355 / W. M. Bowsky. – University of California Press, 1981. – 327 p.
12. Brown P. F. Art and Life in Renaissance Venice / P. F. Brown. – N.Y., Prentice Hall, 1997. – 176 p.
13. Diario d'anonimo fiorentino dall'anno 1358 al 1389 // Cronache dei secoli XIII e XIV. Firenze, 1876. – P. 293–481.
14. Goldthwaite R. A. The Building of Renaissance Florence / R. A. Goldthwaite. – John Hopkins University Press, 1982. – 459 p.
15. Najemy J. M. Guild Republicanism in Trecento Florence: The Successes and Ultimate Failure of Corporate Politics / J. M. Najemy // American Historical Review. – Vol. 81. №1 (February, 1979). – P. 53–71.
16. Nevola F. Siena: Constructing the Renaissance City / F. Nevola. – London–New Haven: Yale University Press, 2007. – 320 p.
17. Nicholas D. M. The Growth of the Medieval City: From Antiquity to the Early Fourteenth Century / D. M. Nicholas. – Routledge, 2014. – 432 p.
18. Staley Ed. The Guilds of Florence / E. Staley. – 1906. – 622 p.

Kushnareva M. B., candidate of sciences (Philosophy), docent of Yuriy Bugay Ukrainian Science and Technical University (Ukraine, Kyiv), mkusznariova@yahoo.com

Characteristics of guild institute formation and activity in early Renaissance Italian cities

The article focuses on certain features of guild institution in early Renaissance Italian cities within the context of polycentrism which considers as representative one for Italian reality of the period. Analysis and collation of guilds' quantity in certain cities and chronology of its appearance, reasons of mentioned differences, comparison of requirements to a person who applied for being member of a guild, guild statutes, its part in city' government and specifics of guilds and city power interrelations in different cities allow to make conclusion about inhomogeneous nature of guild institutes. A period of guilds' influence on political life in the greater part of Italian cities was rather short.

Keywords: Renaissance, Italy, cities, handicraft, guilds, guilds' statutes.

Кушнарєва М. Б., кандидат філософських наук, доцент,
Международный научно-технический университет
им. Юрия Бугая (Украина, Киев), mkusznarivova@yahoo.com

Особенности возникновения и функционирования цехового устройства в итальянских городах раннего Ренессанса

Статья посвящена рассмотрению особенностей цехового устройства в итальянских городах раннего Ренессанса с учетом характерного для итальянских земель того времени городского полицентризма. Анализ и сопоставление количества ремесленных цехов в разных городах, времени их возникновения, причин таких временных и количественных отличий, сравнение требований к лицу, которое выразило желание стать членом цеха, цеховых статуты, роли и значения цехов в процессе управления городом, а также характера взаимосвязей цехов и городской власти в разных городах создают основания для вывода о неоднородном характере цеховых институтов. Период влияния цехов на политическую жизнь в большей части городов Италии был сравнительно недолгим.

Ключевые слова: Ренессанс, Италия, города, ремесло, цехи, цеховые уставы.

* * *

УДК 130.2:329.78

Русаков С. С.,

кандидат філософських наук, старший викладач
кафедри культурології, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
globus41@ukr.net

НОВІ ТЕНДЕНЦІ МОЛОДІЖНОЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ ІНДУСТРІЇ

Висвітлюються нові концепції вивчення сучасного покоління і роль масової культури, яка увиразнює світоглядні зміни на рубежі ХХ–ХХІ ст. У статті наводяться приклади зі світової та української культури для вивчення передумов концепцій М. Маффесолі і І. Уотерса. Здійснено філософсько-культурологічний аналіз серіалів «Mad ten», «Friends» на основі яких показано роль молоді у суспільстві.

Ключові слова: нові племена, неотріб'юти, міське плем'я, покоління міленіалів, масова культура, серіали.

Актуальність проблеми детермінована зміною якістю життя і його ритму на рубежі ХХ–ХХІ ст., коли від людини очікується активна соціальна позиція, підтримка товариських і робочих зв'язків. В цей період міста зазнають трансформації і перетворюються у поселення, де значну роль відіграють новий тип місць перебування населення. Водночас у соціо-культурному і політичному житті все голосніше про себе заявляє молодь, яка має можливість розпочати самостійне життя набагато раніше, ніж їх ровесники попередніх поколінь, починається відчутний розрив між традиційною і інноваційною культурою.

Мета статті полягає в аналізі ключових сучасних концепцій міських спільнот в контексті креативної індустрії та їх реконструкція крізь призму масової культури. Вибраний нами ракурс стосується передусім виявлення впливу молодіжної культури на соціокультурні трансформації на рубежі ХХ–ХХІ ст.

В будь-який час існували неформальні суспільні місця зустрічей, які інколи мали суттєвий вплив на розвиток культури. Наприклад, історик Говард Чудакофф вважає, що на рубежі ХІХ–ХХ ст. одинокі чоловіки в Чикаго і Нью-Йорку створили новий колективний стиль життя, які втілились у популярності кафе, клубів і організацій, багатоквартирних будинків. З часом це заклало підвалини низки закладів, без яких не уявляється сучасне місто – спортзали, кав'ярні, клуби тощо [3]. Тобто, провівши історичну паралель спостерігаємо отримання в другій половині ХХ ст. нових можливостей для самореалізації людей, що в подальшому стало основою для якісно нового рівня культуротворчої діяльності, в тому числі і молоддю.

Щоправда, це супроводжується такими негативними процесами як усамітнення і розчинення у великих людських потоках в місті. Тому виникає потреба в гуртуванні з одnodумцями відповідно до інтересів, фаху, статі тощо. На нашу думку, це стає основою того, що в контексті креативної індустрії сприяє формуванню «креативних кластерів». На думку експерта ЮНЕСКО Саймона Еванса це спільноти творчоорієнтованих підприємців, які взаємодіють на якійсь замкнутій території. Такі місця призначені не тільки для роботи, але і для життя, для спілкування, врешті-решт для генерування спільних ідей [8].

У сучасній теорії креативний кластер трактується більш широко. Креативний кластер включає в себе некомерційні підприємства, установи культури, центри мистецтва, наукові та медіа-центри. Креативний кластер – це місце, де продукти не тільки виробляються, але і споживаються [13].

Спільноти, які виникають у містах вже отримали концептуальну розробку в філософсько-культурологічних і соціологічних розвідках наприкінці ХХ ст., деякі з них здобули поширення – «нові племена» (Мішель Маффесолі) та «міські племена» (Ітан Уотерс). Такі соціоутворення виникають і розвиваються саме у містах, де неординарні творчі особистості отримують широкі можливості самореалізації. Через це спільноти впливають на культуру. В якості прикладу згадаємо роль паризьких кафе: Е. Хемінгуей був відвідувачем «Кафе Де Флор», а П. Пікассо і А. Модільяні віддавали перевагу кафе «Ротонда». Ці заклади ставали місцем не лише для проведення дозвілля, а й гуртування довкола нових ідей і яскравих особистостей. Кафе «Гербуа» стало альтернативою тодішньої Академії мистецтв, тому його часто називають місцем зародження нової французької культури, адже саме в ньому збирались представники молоді генерції культури, в тому числі художники-імпресіоністи. Кафе стало місцем зустрічі молодих маловідомих митців, яких об'єднувало бажання змін традицій і канонів класичного живопису. Знову ж таки можемо провести аналогію з моделлю креативних кластерів, коли всі потенційні сили зосереджуються в одному місці і успіх досягається в результаті спільної праці.

В Україні теж були такі заклади, які збирали тематичну аудиторію. Наприклад, львівські кав'ярні, в яких, зв'язавшись на зубожіле економічне становище митців, останні отримували доступ до теплого світлого приміщення, де можна було прочитати свіжі газети і журнали, а головне знайти цікаве товариство для дискусій. Ю. Винничук наводить такі спогади: «Кавярня веліла нашому братові забувати про дійсність, давала йому фікцію добробуту й стала його енергією до боротьби з дійсністю, а щонайважливіше: вона творила з нас своєрідне братство людей одної думки і однакових змагань» [1, с. 16].

Зважаючи на всі складнощі в адаптації до ритму життя в містах, який постійно лише зростає, людина потребує в об'єднанні гуртуванні з одnodумцями і спільного освоєння з ними певного простору (як фізичного, так і інтелектуального). Наприклад, публіцисти і політики Львова віддавали перевагу таким закладам як льокаль Кучика або «Народна Гостиниця», політики лівого крила – кав'ярні «Кришталева», студенти – «Під стрільцем», представники літературного угруповання